

BÖLÜM 27

KRONİK HASTALIĞI OLAN ÇOCUK VE ERGENLERDE UYKU SORUNLARI

Gonca ÖZYURT¹

Giriş

Gelişmekte olan çocuğun yaşantısında en büyük stres kaynaklarından biri hastalıktır. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre, kronik hastalıklar “kalıcı sekeller bırakan geri dönüşümsüz patolojik değişimlerin sebep olduğu, hastanın rehabilitasyonu için özel hasta eğitimine gereksinim duyulan, uzun süreli takip ve bakım gerektiren süregelen hastalıklar” olarak tanımlanmıştır (1). Son yıllarda, çocuklarda görülen kronik hastalıkların sayısı önemli derecede artmıştır (2). Çocuklarda kronik hastalıkların prevalansının dünya genelinde %10-20 arasında olduğu bilinmektedir (3). Ülkemizde yapılan Türkiye Engelliler Araştırması'nda, 0-19 yaşlar arasında yaklaşık 700.000 çocuğun kronik hastalığı olduğu tespit edilmiştir (4). Çocukların kronik rahatsızlıkları olması durumunda, çocuklar fiziksel ya da psikososyal gelişim alanlarında gecikme ya da zorluklar yaşamaktadır. Ek olarak, kronik hastalığı olması durumunda çocuklar sık sık hastaneye gitmekte, hastanede yatmak zorunda kalmakta, bazı hastalıklarda sıkı diyetler yapmakta, bazı durumlarda ailesinden, akranlarından ve belki okuldan uzun süre ayrı kalmaktadır (3, 5). Bu tür durumlarda da akranları tarafından sosyal dışlanmaya maruz kalabilmektedir. Sonuç olarak, kronik rahatsızlığı olan çocukların yaklaşık %20'sinde davranışsal ve duygusal sorunlara rastlanmaktadır (6). Kronik hastalıklarla yaşamak ve bu hastalığa uyum sağlayabilmek çocuklar ve aileleri için oldukça güçtür. Tedavi sürecinde yapılan ağrılı ve acı veren uygulamalara ve hastalığın getirdiği engellenmelere

¹ Doç. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları, goncaenginozyurt@gmail.com

çeşitli müdahale stratejileri kullanılmıştır.

Uyku problemleri ve nedenleri doğru tespit edilip, tedaviler sorunun özel nedenine yönlendirildiğinde genel olarak başarılı olunmuştur. Kanserli çocukların uyku problemleri, klinik uyku bozukluklarının (hipersomnia, uykuda solunum bozukluğu, insomnia, parasomniler ve sirkadiyen ritim bozuklukları) tüm spektrumu kapsar ve genellikle çeşitli kombinasyonlarla bulunur. Beyin sapı, talamus ve hipotalamusu içeren neoplazmlı çocuklar, uyku değerlendirmesi için en sık başvuran çocuklardır ve uyku problemleri, en sık gündüz aşırı uyku hâli veya uykuda solunum düzensizliğidir. Pediatrik uyku bozukluklarında uzmanlık, kanser tanımlı çocukların devam eden bakımında değerli bir kaynak olabilir (51).

Sonuç

Kronik hastalıklar ve uyku arasında çift yönlü bir etkileşim vardır. Uyku kalitesinin artırılması, çocukların tedavisine olumlu katkılar sağlayacaktır. Duygusal ve davranışsal sorunların, daha ortaya çıkmadan uyku üzerinde etkileri olduğu da düşünülürse, kronik hastalıkları olan çocukların kontrollerini yaparken uykularının da değerlendirilmesi ve takip edilmesi önemlidir.

Kaynaklar

1. WHOQOL GROUP. The World Health Organization Quality of Life Assessment (WHOQOL): Development and General Psychometric Properties. *Social Science and Medicine* 1998;46:1569-1585.
2. Çavuşoğlu H. Çocuk sağlığı hemşireliği Cilt I-II. Genişletilmiş 11. Baskı. Ankara: Sistem Ofset Basımevi, 2013.
3. Boekearts M, Roder I. Stress, coping and adjustment in children with a chronic disease: A review of the literature. *Disabil Rehabil* 1999;21:311-37.
4. Türkiye özürlüler araştırması. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, 2004:51.
5. Hampel P, Rudolph H, Stachow R, et al. Coping among children and adolescents with chronic illness. *Anxiety, Stress & Coping* 2005;18:145-155.
6. Fettahoğlu EÇ, Koparan C, Özatalay E, Türkkahraman D. İnsüline bağımlı diabetes mellitus tanımlı çocuk ve ergenlerde gözlenen ruhsal güçlükler. *Psychiatry in Turkey* 2007;9:32-6.
7. Öztürk Y, Akay A. Kronik pediatrik hastalıklar ve hastaneye yatış. Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kitabı s:594-604 Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatri Derneği Ankara 2016 s:594-604
8. Carno M, Hoffman LA, Carcillo JA ve ark. Develoepmental stages of sleep from birth to adolescence, common childhood sleep disorders:overview and nursing implications. *Journal of Pediatric Nursing* 2003;1:8274-8283
9. Pıçak R, İsmailoğulları S, Mazıcıoğlu M, ve ark. Birinci basamakta uyku bozukluklarına yaklaşım ve öneriler. *Turkish Journal Of Family Medicine And Primary Care* 2010; 4 (3):12-22.
10. Törüner EK, Büyükgönenç L. Çocuk Sağlığı Temel Hemşirelik Yaklaşımları. 1. Baskı. Ankara: Göktuğ Yayıncılık; 2012. p.40-45.
11. Davis KF, Parker KP, Montgomery GL. Sleep in infants and young children: part one: normal sleep. *Journal Of Pediatric Health Care* 2004;18(2):65-71.

12. Walker, MP, van der Helm E. Overnight therapy? The role of sleep in emotional brain processing. *Psychological Bulletin* 2009;135(5): 731-748.
13. Beebe DW. Cognitive, behavioral, and functional consequences of inadequate sleep in children and adolescents. *Pediatric Clinics of North America* 2011; 58(3): 649-665.
14. Kılınçaslan A, Fiş NP. Çocuklarda Uyku ve Uyanıklık Bozuklukları Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kitabı Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatri Derneği Ankara 2016 s:418-441
15. Owens JA, Dalzell V Use of the 'BEARS' sleep screening tool in a pediatric residents' continuity clinic: a pilot study *Sleep Medicine* 2005;6:63-69
16. Fiş NP, Arman A, Ay P ve ark. Çocuk Uyku Alışkanlıkları Anketinin Türkçe geçerliliği ve güvenilirliği. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2010;11:151-160
17. Ağargün MY, Kara H, Anlar O. Pittsburg Uyku Kalitesi İndeksinin geçerliliği ve güvenilirliği 1996;7:107-115
18. Başbakkal Z, Sönmez S, Celasin NŞ, ve ark. 3-6 Yaş grubu çocuğun akut bir hastalık nedeniyle hastaneye yatışa karşı davranışsal tepkilerinin belirlenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 2010 ; 7(1): 456-468.
19. Dodds D, Koch K, Buitrago-Mogollon T, et al. Successful Implementation of the Eat Sleep Console Model of Care for Infants With NAS in a Community Hospital. *Hosp Pediatr*. 2019 Aug;9(8):632-638. doi: 10.1542/hpeds.2019-0086.
20. Leong T, Roome K, Miller T, et al. Expansion of a multi-pronged safe sleep quality improvement initiative to three children's hospital campuses. *Inj Epidemiol*. 2020 Jun 12;7(Suppl 1):32. doi: 10.1186/s40621-020-00256-z.
21. Nunes MDR, Jacob E, Bomfim EO, et al. Fatigue and health related quality of life in children and adolescents with cancer. *Eur J Oncol Nurs*. 2017 Aug;29:39-46. doi: 10.1016/j.ejon.2017.05.001.
22. Ward TM, Rankin S, Lee KA. Caring for children with sleep problems. *J Pediatr Nurs*. 2007; 22(4):283-296
23. Labyak SE, Bourguignon C, Docherty S. Sleep quality in children with juvenile rheumatoid arthritis. *Holist Nurs Pract*. 2003; 17(4): 193– 200.
24. Davis ID, Greenbaum LA, Gipson D & et al. Prevalence of sleep disturbances in children and adolescents with chronic kidney disease. *Pediatr Nephrol*. 2011; DOI 10.1007/s00467-011-2010-y
25. Global Initiative for Asthma. Global Strategy for Asthma Management and Prevention, 2017. Available from: www.ginasthma.org
26. Fitzpatrick MF, Engleman H, Whyte KF, et al. Morbidity in nocturnal asthma: sleep quality and daytime cognitive performance. *Thorax* 1991;46:569-73.
27. Diette GB, Markson L, Skinner EA, et al. Nocturnal asthma in children affects school attendance, school performance and parents' work attendance. *Arch Pediatr Adolesc Med* 2000;154:923-8
28. Türkiye Ulusal Allerji ve Klinik İmmünoloji Derneği Allerjik Rinit Tanı ve Tedavi Rehberi 2012: [http://www.aid.org.tr/aid/images/download_arsiv/rehberler/Allerjik_Rinit_Tani_ ve_Tedavi_Rehberi_2012.p](http://www.aid.org.tr/aid/images/download_arsiv/rehberler/Allerjik_Rinit_Tani_ve_Tedavi_Rehberi_2012.p)
29. Vehik K, Hamman RF, Lezotte D, Norris JM, et al. Increasing incidence of type 1 diabetes in 0- to 17-year-old Colorado youth. *Diabetes Care*. 2007 Mar;30(3):503-9. doi: 10.2337/dc06-1837.
30. Monaghan MC, Hilliard ME, Cogen FR, et al. Nighttime caregiving behaviors among parents of young children with Type 1 diabetes: associations with illness characteristics and parent functioning. *Fam Syst Health*. 2009 Mar;27(1):28-38. doi: 10.1037/a0014770.
31. Mindell JA, Kuhn B, Lewin DS, Meltzer LJ, et al. American Academy of Sleep Medicine. Behavioral treatment of bedtime problems and night wakings in infants and young children. *Sleep*. 2006 Oct;29(10):1263-76.
32. Miller KM, Foster NC, Beck RW, et al. T1D Exchange Clinic Network. Current state of type 1 diabetes treatment in the U.S.: updated data from the T1D Exchange clinic registry. *Diabetes Care*. 2015 Jun;38(6):971-8. doi: 10.2337/dc15-0078..

33. Smaldone A, Ritholz MD. Perceptions of parenting children with type 1 diabetes diagnosed in early childhood. *J Pediatr Health Care*. 2011 Mar-Apr;25(2):87-95. doi: 10.1016/j.pedhc.2009.09.003.
34. Borel AL, Pepin JL, Nasse L. Short sleep duration measured by wrist actimetry is associated with deteriorated glycemic control in type 1 diabetes. *Diabetes Care*; 36(10): 2902-8, 2013.
35. Reutrakul S, Thakkinstian A, Anothaisintawee T. Sleep characteristics in type 1 diabetes and associations with glycemic control: systematic review and meta-analysis. *Sleep Med*; 23: 26-45, 2016.
36. Perfect MM, Patel PG, Scott RE. Sleep, Glucose, and Daytime Functioning in Youth with Type 1 Diabetes. *Sleep*; 35(1): 81-8, 2012.
37. Jaser SS, Lord JH, Simmons JH, Malow BA. Brief report: Sleep disturbances in young children with type 1 diabetes. *Diabetes Res Clin Pract*. 2016 Oct;120:232-4. doi: 10.1016/j.diabetes.2016.08.012.
38. Farabi SS, Carley DW, Quinn L. EEG power and glucose fluctuations are coupled during sleep in young adults with type 1 diabetes. *Clin Neurophysiol*; 127(8): 2739-2746, 2016.
39. Farabi SS. Type 1 Diabetes and Sleep. *Diabetes Spectrum*; 29(1): 10-13, 2016.
40. Surani S, Brito V, Surani A, Surani A. Effect of diabetes mellitus on sleep quality *World J Diabetes*; 6(6): 868-873, 2015.
41. Banarer S, Cryer PE. Sleep-related hypoglycemia-associated autonomic failure in type 1 diabetes reduced awakening from sleep during hypoglycemia. *Diabetes*; 52(5): 1195 -203, 2003.
42. Kothare SV, Kaleyias J. Sleep and epilepsy in children and adolescents. *Sleep Med*. 2010 Aug;11(7):674-85. doi: 10.1016/j.sleep.2010.01.012.
43. van Golde EG, Gutter T, de Weerd AW. Sleep disturbances in people with epilepsy: prevalence, impact and treatment. *Sleep Med Rev* 2011;15:357-68.
44. Stores G. Sleep disturbance in childhood epilepsy: clinical implications, assessment and treatment. *Arch Dis Child* 2013;98:548-51. 45. Derry CP, Duncan S. Sleep and epilepsy. *Epilepsy Behav* 2013;26:394-404. 46.
46. Reilly C, Kent E, Neville BGR. Review: psychopathology in childhood epilepsy. *Child Adolesc Mental Health* 2013;18:66-75.
47. Zambrelli E, Turner K, Vignoli A, et al. Sleep disturbances in Italian children and adolescents with epilepsy: A questionnaire study. *Epilepsy Behav*. 2020 May;106:107014. doi: 10.1016/j.yebeh.2020.107014.
48. Tsai SY, Lee WT, Jeng SF, Lee CC, Weng WC. Sleep and Behavior Problems in Children With Epilepsy. *J Pediatr Health Care*. 2019 Mar-Apr;33(2):138-145. doi: 10.1016/j.pedhc.2018.07.004.
49. Stabouli S, Papadimitriou E, Printza N, et al. Sleep disorders in pediatric chronic kidney disease patients. *Pediatr Nephrol*. 2016 Aug;31(8):1221-9. doi: 10.1007/s00467-015-3237-9.
50. Olson K. Sleep-related disturbances among adolescents with cancer: a systematic review. *Sleep Med*. 2014 May;15(5):496-501. doi: 10.1016/j.sleep.2014.01.006.
51. Rosen G, Brand SR. Sleep in children with cancer: case review of 70 children evaluated in a comprehensive pediatric sleep center. *Support Care Cancer*. 2011 Jul;19(7):985-94. doi: 10.1007/s00520-010-0921-y